

JÉZUS KRISZTUS JELENLÉTE AZ OLTÁRISZENTSÉGBEN

Adalékok a transzszubsztanciáció teológiai értelmezéséhez

Az Egyház tanítása

A katolikus Egyház tanítását Jézus Krisztus jelenlétéről az Oltáriszentségben tudvalevőleg a trienti zsinat fejtette ki. A XIII. ülés határozatainak 4. fejezetében a következőket olvassuk: „Mivel pedig megváltónk, Krisztus arról, amit a kenyér színe alatt felajánlott, azt mondta, hogy az valóban a teste, azért Isten Egyházában mindig is élt a meggyőződés, és ezt ez a szent zsinat most újra kijelenti: a kenyér és a bor Istennek szentelése (konszekrációja) által a kenyér teljes lényege átváltozik Krisztus Urunk testének lényegévé, és a bor teljes lényege átváltozik vérének lényegévé. Ezt az átváltozást a katolikus szent Egyház találóan és sajátos értelemben átlényegülésnek (transzszubsztanciációnak) nevezte“ (DS 1642). Ez a zsinati szöveg három dolgot állapít meg. Először is világosan kifejti, hogy az Egyház a Szentírás tanúsága alapján meg van győződve arról, hogy a „konszekrált“ kenyér Krisztus teste, és a „konszekrált“ bor Krisztus vére. Ez az Egyház hitének lényege. Ahhoz azonban, hogy ezt a hitet félreértés veszélye nélkül meg tudjuk vallani, szükség van arra, hogy egyszerűen-mind valljuk azt is: a „konszekráció“ következtében valódi változás, „átváltoztatás“ történik; az, ami előbb kenyér volt, most már nem kenyér, hanem Krisztus teste. Aki nem állítja világosan, hogy alapvető változás következett be, az elhomályosítja Jézus Krisztus jelenlétének valóságát. Ez a második dolog, amit a zsinat kimond. A harmadik megállapítása pedig az, hogy az Egyház ennek az alapvető, a kenyeret és a bort a maga mivoltában érintő változásnak meghatározására a legalkalmasabbnak az átlényegülés (transzszubsztanciáció) kifejezést tartja. Ezzel a zsinat bizonyos értelemben megszabja az egyházi szóhasználatot. Az egyházi szóhasználat megszabása persze nem öncél, hanem csak arra szolgál, hogy világosan és félreérthetetlenül leszögezze a változás alapvető voltát és ezáltal az Egyház hitét, amely szerint Jézus Krisztus valóban jelen van az Oltáriszentségben.

Az átlényegülésről szóló zsinati határozat – mint látjuk – nem megy a részletekbe, hanem csak nagy általánosságban felel a kérdésre: mi történik tulajdonképpen a konszekrációban? A részletek kifejtését a teológusokra bízta. S ők különféle utakon igyekeznek ezt a hittitkot érthetőbbé tenni.

A skolasztika óta hagyományos teológiai magyarázat és ennek gyöngéi

Ami a további kérdéseket illeti, egészen a legutóbbi időkig az átlényegülésnek az a teológiai magyarázata számított mérvadónak, amelyet a 13. században Aquinói Szent Tamás dolgozott ki az arisztotelészi filozófia fogalmainak segítségével. „Szubsztancián“ azt értette, aminek saját önállósága, magában álló alanyi léte van. Ezzel szemben áll az „akcidenz“, a járulék, az, aminek nincsen

önállósága, ami a szubsztanciára mint hordozó alanyra szorul, ami tehát ez utóbbinak tulajdonsága, határozománya. E fogalmakat az Oltáriszentségre alkalmazva érthetővé vált, hogy hogyan szűnik meg a konszekráció által a kenyér és bor saját egyedi önállósága, helyére lép Krisztus testének és vérének egyedi önállósága, de egyben megmarad a kenyér és bor „színe” (a latin szövegben „species” áll). Ez utóbbit Szent Tamás az önállósággal nem rendelkező járulékkal azonosította. Ide tartozik a kenyér és a bor összes érzékelhető tulajdonsága. Ezek az „akcidensek” az Oltáriszentség esetében – e magyarázat szerint – csodálatos módon őket hordozó valóság nélkül léteznek (mivel, mint Szent Tamás mondja, Krisztus testének és vérének szubsztanciája nem jöhet szóba a kenyér és bor akcidensei hordozójaként). Ez az állítás egyben az arisztotelési szubsztancia–akcidens fogalompár jelentését meglehetősen kitágítja, mivel az arisztotelési filozófiában a járulék sohasem fordulhat elő neki megfelelő önálló léttel rendelkező alany nélkül.

Ez a klasszikusnak számító, általánossá vált elmélet a hit lényeges szempontjait kétségtelenül világosan és a maga korában érthetően kifejezésre juttatta, mégis van több gyenge pontja, amelyek főképpen az utóbbi időkben mind nyilvánvalóbbakká lettek. A legfontosabbak a következők:

A skolasztikus szubsztancia–akcidens tan egyrészt alapvetően érvényes lételméleti (ontológiai) meglátásokat fogalmaz meg, másrészt azonban kétségtelen, hogy alkalmazásában egymásba folytak a bölcséleti és a természettudományos szempontok. Ez szinte kikerülhetetlen volt, hiszen az egész ókorban és középkorban ezeket a tudományokat még nem különböztették meg. A természettudományok kifejlődése után viszont már pontosabb megkülönböztetésekre lett volna szükség. Az, hogy ez nem történt meg, nehézségek forrása lett. Így pl. ha a fogalmakat szigorúan vesszük, még tomista értelemben sem lehet a kenyeret illetve a bort egy szubsztanciának nevezni, hanem csak különböző szubsztanciák keverékének. Szent Tamás szerint továbbá az átlényegülés nem „szubsztanciális változás” (aminek hagyományos értelmezése már önmagában is igen problematikus), hanem a változásnak egészen egyedülálló, csodálatos isteni beavatkozás folytán létrejövő fajtája, amelyben nemcsak a szubsztancia mivoltát meghatározó tényező (az ún. „forma”), hanem az anyag is a maga teljes valósága szerint mássá lesz (vö. Summa theol. III q. 75 a. 4). Ezzel azonban nehezen egyeztethető össze, amit Tamás előzőleg állított (a. 3), hogy ti. nem lehet szó a kenyér szubsztanciájának megsemmisüléséről.

Még jelentősebb, hogy Szent Tamás megkülönböztetése nem győz meg, amikor azt mondja: nem jelent önellentmondást, ha az akcidensről azt állítjuk, hogy neki megfelelő szubsztancia nélkül létezik (vö. Summa theol. III q. 77 a. 1 ad 2). Szent Tamás így okoskodik: az akcidensnek szubsztancia nélküli léte azért nem önellentmondás, mivel az akcidens fogalmának meghatározásához nem tartozik az, hogy ténylegesen őt hordozó alanyon létezik, hanem csak az, hogy „c o m p e t i t habere esse in subjecto”, azaz hogy a maga mivoltát tekintve egy őt hordozó alanyra szorul, s ez a rászorulás akkor is megmarad,

ha a mindenható isteni erő egy különleges esetben alany nélkül tartja fenn. A „competit” szó azonban csak azt fejezi ki, hogy az akcicens, mint egyébként minden véges szubsztancia is, létében esetleges, azaz lehet is, meg nem is, de semmiképpen sem mondja azt, hogy önellentmondás nélkül állítható: az akcicens valaha is létezhet őt hordozó alany nélkül. Az, amire Szent Tamás hivatkozik a megadott helyen, hogy ti. a létezés nem tartozik a fogalom definíciójához, pontosan ezt az esetlegességet fejezi ki; vagyis hogy az akcicent elgondolhatom úgy, hogy elvonatkoztatok mind a létezésétől, mind az őt hordozó alanytól, de ebből nem szabad arra következtetni, hogy egy létező akcicens előfordulhat neki megfelelő szubsztancia nélkül.

A skolasztikus elméletnek teológiai szempontból talán legfontosabb hiányossága azonban a következő: Mivel figyelme szinte kizárólag a szubsztanciának csak a hit által felfogható teljes átváltozására irányul, sehol sem jut benne igazán kifejezésre, hogy a kenyér és a bor Krisztus jelenlétének szentségi jele. Ebben a perspektívában a megmaradó szentségi „színek” szerepe tulajdonképpen csak negatív; elrejtik, elfátyolozzák Krisztus testének és vérének valóságát. Sok teológus ebből vezette le a hit érdemszerző voltát: egészen mást látunk és egészen mást hiszünk, a hit értelmi áldozat, és ezért érdemszerző. Aki így érvel, nem fontolja meg, hogy a hit ilyen felfogása veszélyesen súrolja az irracionális határát. A szentségi jelek pozitív szerepe a transzszubsztanciáció skolasztikus magyarázatában tehát nem jut érvényre. Az Egyház hagyományának értelmében ez az elmélet tud ugyan arról, hogy a szentségi „színek” megromlása következtében megszűnik Krisztus testének és vérének jelenléte, de ezt a felismerést sehol sem építi be organikus elméletébe. A szubsztancia nélkül létező akcicens tana nem áll messze attól a felfogástól, amely szerint a szentségi színeknek csak „látszat” jellege van. Ez azonban szentségi dokeizmus lenne.

A szentségi jel mint az átlényegülés kiindulópontja

Fontosnak látszik tehát az az elmélet, amelyik a színek értelméből kiindulva magyarázza az átlényegülést (transzszubsztanciációt).

Ma, az elmélyült biblikus és patrisztikus kutatások, valamint a liturgikus megújulás fényében a teológusok egyetértenek abban, hogy az átlényegülés kielégítő teológiai magyarázata csak akkor lehetséges, ha figyelembe vesszük az Eukarisztia teljes valóságát. Ez elsősorban azt jelenti, hogy tekintetbe kell vennünk cselekmény-jellegét, vagyis hogy az Eukarisztia alapjában véve történés: Krisztus kereszttáldozatának megjelenítése az utolsó vacsora mintájára. Krisztus jelenléte az Oltáriszentségben nem fogható fel tehát egyszerűen statikus ténynek, hanem úgy kell értelmeznünk, mint **a megdicsőült Krisztus jelenvalóságát az Egyházban és az Egyház számára étel és ital alakjában**. Ehhez néhány magyarázó megjegyzést kell fűznünk.

Az Oltáriszentségben a Szentlélek ereje által (amire főképpen a keleti liturgiák utalnak) a megdicsőült, az Atya jobbán ülő Krisztus van jelen. Jelenléte

ezért valamiképpen „szellemi“ jelenlét („érezki testet vetnek el, szellemi test támad föl”, mondja Szent Pál: 1Kor 15,44), úgy azonban, hogy a „szellemi“ jelző nem jelentheti azt, hogy „nem valóságos”. Erre a szellemi jelenlétre egyébként Szent János evangéliuma is utal. Miután Jézus kijelentette: „Bizony, bizony, bizony mondom nektek, ha nem eszitek az Emberfia testét és nem isszátok a véréét, nem lesz élet bennetek” (Jn 6,53), a tanítványok meg voltak döbbenve és méltatlankodtak. Jézus válasza erre: „Botránkoztok rajta? Hátha majd azt látjátok, hogy az Emberfia fölmegey oda, ahol azelőtt volt. A lélek az, ami él, a test nem használ semmit . . .” (Jn 6,61-53).

Krisztus oltáriszentségi jelenléte továbbá nem öncél, hanem az Egyházban, az Egyházért valósul meg: Jézus Krisztus a hívőkért, a mi üdvösségünkért, értünk van jelen az Oltáriszentségben. Jelenléte üdvözítő jelenlét. Úgy van jelen, mint aki testét értünk adja, mint aki véréét értünk ontja. Ez a szempont még nagyobb hangsúlyt kap azáltal, hogy Krisztus „a kenyér és a bor színe alatt” van jelen, vagyis mint táplálék és mint ital. Célja tehát az, hogy tápláljon minket, de nem testi létünkben, hanem hogy örök életet adjon: „aki eszi az én testemet és issza az én véretem, annak örök élete van, s feltámasztom az utolsó napon” (J 6,54). Jézus oltáriszentségi jelenléte kétségtelenül imáandó ugyan, elsődlegesen azonban nem azért van jelen, hogy imádjuk, hanem hogy magunkhoz vegyük (vö. DS 1643: „ut sumatur”), és ezáltal benne maradjunk, ő meg bennünk. Ahogy a Rítuskongregáció 1967-ben kiadott tanítása mondja: „Az Oltáriszentségnek szentmiseáldozatbeli ünneplése valóban eredete és célja annak a tiszteletnek, amelyet iránta a szentmisén kívül tanúsítunk. Ugyanis a szentmise után fennmaradó szent színek nemcsak hogy onnét származnak, hanem avval a fő céllal őrizzük meg őket, hogy a hívek, akik a szentmisén nem tudtak részt venni, a megfelelő beállítottsággal magukhoz vett szentségi áldozásban Krisztussal és áldozatával egyesüljenek, amit a szentmisében ünneplünk.”

Abból, hogy Krisztus az Eukarisztiában „étel és ital alakjában” van jelen, adódik az eukarisztikus jelenlét sajátos volta. Hangsúlyozni kell ugyanis, hogy Krisztus nemcsak az Oltáriszentségben, hanem minden más szentségben is jelen van a szentségi jel létrejötté és tartama alatt. A „szentségi jel” kifejezés arra utal, hogy a szentségi cselekmény minden esetben egy szimbolikus, jel-szerű történés, amelyben egy anyagi valóság, vagy még pontosabban: éppen egy valamilyen anyagi valóságot felhasználó cselekmény a vele összekötésben álló szavakkal együtt kifejezi és ezáltal ténylegesen létrehozza a szentséget felvevő ember megszentelődését, azaz az Istentől származó kegyelmi élet beléje áradását (ha csak a szentségben részesülő a maga részéről meg nem hiúsítja). Mivel a szentség ilyen értelemben „a kegyelem hathatós jele” (signum efficax gratiae), azért a szentség „anyaga”, vagyis az, ami a hozzá tartozó, értelmező szavakkal együtt létrehozza a szentségi kegyelmet, a minket üdvözítő Krisztus ránk vonatkozó működése, és ezért a szentségi cselekmény folyamatában Jézus Krisztus maga van jelen, és nem csupán a tőle eredő kegyelmi erő.

– Az Oltáriszentség és a többi szentség közötti különbség tehát nem abban áll, hogy Krisztus az Oltáriszentségben jelen van, a többi szentségben viszont nincsen. A különbség a szentségi jel mivoltában keresendő. A többi szentség esetében a szentségi jel kizárólag cselekmény jellegű, és ezért a cselekmény megszűnésével megszűnik a szentségi jel is. (A keresztségnél például a szentségi jel a szentháromsági hitvallás szavainak kimondása és a vízzel való lemosás.) Krisztus jelenléte ebben az esetben dinamikus jelenlét, hiszen végeredményben ő az, aki kereszttel, bérmmál, feloldoz, stb. Az Eukarisztia esetében a szentségi jel viszont egy lakoma, vagyis olyan cselekmény, melynek lényeges tartozéka az étel és ital, a kenyér és a bor. Mivel itt a szentségi jel abban áll, hogy a szentségi, a liturgikus cselekménybe felvett kenyér és bor Krisztus testét és véréét jeleníti meg számunkra, azért az átváltoztatott kenyér és bor nemcsak a szentmise tartama alatt és semmiképpen sem csak a vétel pillanatában lesz számunkra Krisztus teste és vére, hanem mindaddig, amíg a Krisztus testévé és vérévé vált kenyér és bor ehető illetve iható marad, vagyis ameddig a szent színek nem romlottak meg.

Mindebből érthető, hogy az eukarisztikus teológiának központi kérdése: mi történik a szentmisében tulajdonképpen a kenyérrel és a borral? – Ezzel megint visszatértünk az átlényegülésnek, a transzszubsztanciációnak problémájához.

Az alapfogalmak tisztázása

A trienti zsinat püspökei és teológusai nagyra becsülték Aquinói Szent Tamás teológiáját, és mint koruk gyermekei magától értetődően skolasztikus fogalmakban gondolkodtak. Ennek ellenére a zsinati határozatok sehol sem írják elő, hogy a transzszubsztanciációt pontosan úgy kell értelmezni, mint ahogy ezt Arisztotelészt többé-kevésbé követve Szent Tamás tette. Erre már az a tény is utal, hogy a zsinat szövegei sehol sem használják a szubsztancia-akcidens fogalompárt, hanem a szubsztanciával a szpécieszt állítják szembe. Ebből a megkülönböztetésből kell kiindulnunk.

A „szubsztancia” a zsinat megfelelő szövegeiben nem a tomista filozófia szakkifejezését jelenti, hanem értelme általánosabb. A kérdés: mi ennek a szubsztanciája?, annyit jelent: mi is ez valójában? A szubsztancia tehát egyenlő a lényeggel, a dolog végső sajátos mivoltával.

A „szpéciesz” (a szubsztanciával ellentétben használva) viszont azt fejezi ki, hogy milyennek mutatkozik meg valami érzéklő tapasztalatunk számára. Ha a szpécieszről beszélünk, akkor azon a dolgot értjük, amennyiben ez érzékletes megismerésünk számára hozzáférhető.

Ebben a felfogásban magyarul a szubsztanciát lényegnek nevezhetjük, a szpécieszt pedig jelenségnek. Csak azt kell megjegyeznünk, hogy a jelenség semmiképpen sem azonos a látszattal. A látszat hamis képet ad a valóságról, míg a jelenség a dolgot magát állítja eléink, de egyelőre még csak felületesen, anélkül, hogy teljes valóságát, lényegét megragadtuk volna. Ez az utolsó meg-

jegyzésünk már utal arra, hogy a „lényeg” és a „jelenség” között kölcsönös összefüggés van. Ezt az összefüggést kicsit bővebben ki kell fejtenünk.

Tudvalevőleg minden valóságismeretünknek az érzéklő tapasztalás a kiindulópontja. Viszont igaz az is, hogy megismerésünk sohasem pusztán érzékelhető adottságok egyszerű észlelése; azt, amit észlelünk, egyben értelmezzük is; megismerésünk mindig túlmege a pusztá érzéklésen. Ezért minden jelenség valamire vagy valakire utal, minden jelenség a lényeghez nyitja meg számunkra az utat.

Minden jelenség közvetlenül elvezet ugyan a dolog lényegéhez, valamiképpen lehetővé teszi, hogy feltáruljon számunkra a dolog lényege, de ezt mindig csak részlegesen, egy meghatározott, szűk szempont szerint teszi. Egy és ugyanazon dolog nemcsak egyféleképpen jelenik meg számunkra, hanem sokféle különböző benyomást szerezhetünk róla. Azáltal, hogy ezek a különböző szempontok összegeződnek, mindig jobban, mindig teljesebben ismerjük meg lényegét, igazi valóságát. Ezért a dolog „lényegét” megismerhető „jelenségeinek” teljessége nyilvánítja ki számunkra. — Ez mind nagyon elméletileg hangzik. Gondoljuk azonban meg, hogy hogyan ismerjük meg embertársainkat. Nemde úgy, hogy sok különböző helyzetben megfigyeljük őket, és lassanként, e sok különböző észlelés alapján benyomásaink maguktól összegeződnek, spontán módon kialakul bennünk egy kép. Minél több és változatosabb körülmény között találkoztunk velük, annál inkább fogjuk tudni, milyenek is igazából. Személyiségüket, „lényegüket” ugyan soha nem ismerhetjük meg kimerítően, de hosszas együttlét után mégsem lesz ismeretlen számunkra, tudjuk, mi „lakik bennük”.

A „lényeg” és a „jelenség” az Eukarisztiában

Az átlényegülésben a kenyér és bor teljes lényege Krisztus testének és vérének teljes lényegévé lesz, míg a kenyér és a bor színe megmarad. Az Egyház így megfogalmazott hitét minden nehézség nélkül ki tudjuk fejteni, ha a szubsztanciát és a szpécieszt a fent megadott módon értelmezzük. Ez egyben megadja a lehetőséget, hogy elkerüljük a skolasztikus magyarázatból adódó problémákat.

A kenyér és a bor színe megmarad. Vagyis a kenyér és a bor közvetlen megjelenési formája szerint, a közvetlen érzékléssel megállapítható valóságra leszűkített szempont szerint, azaz mint a szó szűk értelmében vett jelenség nem változik. Az érzéklő tapasztalás számára a kenyér az átváltoztatás után is kenyér marad minden előző tulajdonságával együtt. Ha tehát a félreértés veszélye ki van zárva, vagyis ha a körülményekből világos, hogy nem az Oltáriszentség tulajdonképpen és végső mivoltáról, hanem csak megjelenési formájáról mondunk valamit, akkor az átváltoztatás után is használhatjuk a kenyér szót. Ezért lehet az eukarisztikus kenyér kifejezést használni, és ezért beszélhet a római liturgiából eredő első kánon az átváltoztatás után is az örök élet kenyéréről.

A kenyér és a bor teljes lényege átváltozik Krisztus testének és vérének teljes lényegévé. Az tehát, ami előbb kenyér volt, az átváltoztatás után végső mivolta szerint nem kenyér többé, hanem Krisztus teste. Ezért nem is mondhatjuk már róla minden további nélkül, hogy kenyér. Ha ugyanis nem fejezzük ki valamiképpen, hogy egy dologról csak egy bizonyos szempont szerint beszélünk, akkor a dolgot a maga tulajdonképpeni mivolta, a lényege szerint kell megneveznünk. Különben félreértést keltünk.

Az átlényegülés a Szentlélek erejének a műve, isteni tevékenységének következménye. A minket üdvözíteni akaró Atya a tőle és Fiától eredő Lélek közvetítésével adja nekünk az istenfiúi életet, végeredményben Jézus Krisztust magát. Ha tehát felvetjük a kérdést: hogyan történik az átlényegülés, akkor erre az első felelet csak az lehet: úgy, hogy Isten ereje megváltoztatja a kenyér és bor mivoltát. De itt még tovább kérdezhetünk: Miképpen történik ez? – A válasz erre: Az eukarisztikus történetbe felvett kenyér és bor a maga tulajdonképpeni mivoltát tekintve, a maga teljes valósága szerint, összes viszonylatát figyelembe véve megváltozik, és ezért nem kenyér és bor többé, hanem Krisztus teste és vére. És ez olyasvalami, ami meg is mutatkozik.

A lényeg ugyanis az, ami megmutatkozik akkor, ha a jelenség teljességét figyelembe vesszük. Hiszen mint fentebb láttuk, a lényeg és a jelenség között elsősorban nem ellentét, hanem egymásra utaltság áll fenn. A jelenség, ha csak egy szempont szerint is, mindig a dolog lényegére utal. És a dolog megjelenési formáinak összessége, szintézise feltárja számunkra a dolog lényegét. Ezért az Eukarisztia esetében sem lehet arról szó, hogy megjelenési formája kizárólag csak elrejtse, elfátyolozza a lényeget, és semmiképpen ne nyilvánítsa ki, hogy az átváltoztatás következtében a megdicsőült Krisztus értünk feláldozott teste és vére van jelen az oltáron.

Az imént mondottakban már némiképp kifejezésre jutott, hogy azt, amit az egyházi szóhasználat eukarisztikus színeknek nevez, és amit fentebb az Eukarisztia megjelenési módjának, megtapasztalható valóságának, jelenségének hívtunk, kétféleképpen értelmezhetjük, mégpedig a szónak leszűkített és tágabb jelentésében.

A „szpéciesz”, a „megtapasztalható valóság” felfogható a szó szűkebb értelmében, vagyis úgy, amint az egyházi határozatok és a teológusok a skolasztikus magyarázat meghonosodása óta általában használták. Ebben az esetben az eukarisztikus színeken, az Eukarisztián, úgy amint számunkra megjelenik, csak a kenyér és a bor fizikailag meghatározott valóságát értjük. Ilyen értelemben az átváltoztatás az eukarisztikus színeket nem érinti, nem változtatja meg, és ilyen értelemben más az, amit tapasztalunk, és más az, amit hiszünk.

Ha azonban az eukarisztikus színeken az Eukarisztia valamiképpen megtapasztalható, számunkra megjelenő szempontjainak teljességét értjük, akkor a színeket sokkal tágabb értelemben kell vennünk. Az tehát, amit példának okáért a kitett szentségmutatóban megfigyelhetünk, hogy tudniillik egy fehér, kerek ostya van előttünk, korántsem azonos az Eukarisztia megtapasztalható

valóságával, hanem ennek csupán egyetlen egy, az eukarisztikus esemény teljességéből kiemelt és attól elkülönített mozzanata, amely természetzerűleg nem nyilvánítja ki a „lényeket”, hanem elsősorban elrejt. Tekintetbe tehát venni, hogy Krisztus jelenléte csak az utolsó vacsora mintájára kialakított áldozati lakoma keretében valósul meg, amelyben a hívők közössége Krisztus parancsa szerint az Egyháznak hivatalos megbízottja (a felszentelt pap) vezetése alatt megünnepeli keresztalálának és föltámadásának emlékét. Az Eukarisztia elsősorban cselekmény, történet. Ennek a történetnek középpontjában áll ugyan a Krisztus testévé és vérévé vált kenyér és bor. Ez a kenyér és ez a bor addig, amíg ehető és iható, addig, amíg a hívek magukhoz nem vették, valóban Krisztus teste és vére. Ebből a hittételből azonban nem következik, hogy ez az egyetlen szempont, amelyre figyelünk kell. Ügyelnünk kell arra is, hogy Krisztus testének és vérének jelenlétét nem lehet attól a történetől elszigetelve szemlélni, amely által létrejött.

Ha már most az Eukarisztiát mint történetet fogjuk fel, akkor tulajdonképpen magától értetődő, hogy az eukarisztikus cselekménybe felvett kenyér és bor azok után, ami velük történt, ha a teljes igazságot akarjuk kimondani, vagyis ha a dolog lényegéről beszélünk, már nem mondható kenyérnek és bornak. Elhangzottak ugyanis felette az átváltoztatás szavai. A hallható szavak tehát az Eukarisztia megtapasztalható valóságához tartoznak: a hívő gyülekezet számára kifejezik azt, hogy Krisztus ígéretéhez híven közöttük van. Figyelembe kell vennünk továbbá azt, hogy ezek a szavak nem akármilyen szavak, hanem Krisztus szavai, amelyek az utasítása szerint véghez vitt liturgikus cselekmény keretében hangzanak el. Innét ered Krisztus ígéretét megvalósító hatásuk. Ezért az át-lényegülés csak Krisztus halála és föltámadása liturgikus megünnepelésén belül történik meg azáltal, hogy a Krisztus küldöttjeként szereplő pap a nagy eukarisztikus imádságnak, a kánonnak keretében a kenyér és a bor fölött kimondja Krisztusnak az utolsó vacsorán elhangzott szavait. Vagyis „konzekrálni” a pap is csak a szentmisen belül képes, mert megbízása az Eukarisztia kiszolgáltatására szól, nem pedig varázslásra. Feladatát nem akárhogyan, hanem Krisztus szándéka szerint kell ellátnia: Krisztus meghagyásából halálának és feltámadásának emlékét kell az Isten hívő népével együtt megünnepelni, mint az újszövetség áldozatát. Ezért a liturgikus cselekmény maga is beletartozik egy még nagyobb összefüggésbe: az a közösség mutatja be benne Krisztus keresztáldozatát megújítva a saját áldozatát, amely hisz Krisztusnak a Szentlélek ereje által megvalósuló jelenlétében. Az „eklézia”, az Egyház, a hívők gyülekezete és az Eukarisztia egymást feltételezi. Az Egyház ott valósul meg legelsősorban, ahol a hívők együtt vannak az oltár körül, ott vannak egységben Krisztussal és egymással, mivel együtt veszik magukhoz Krisztus testét és vérét. Végül meggondolandó még az is, hogy az egyes Eukarisztiát ünneplő gyülekezetek sem állnak egyedül, hanem közösségben vannak az egyetemes Egyházzal. Az Eukarisztia ünneplése sohasem magánájtatosság. Ez a közösség térbeli, átfogja az egész világot, de egyben időbeli is: a 20. század keresztény közös-

ségei a századokon keresztül hitbéli folytonosságban vannak az ősegyház közösségeivel. Megvan tehát az összefüggés Krisztus első tanítványaival és így magával Krisztus Urunkkal is. De a történelmi összefüggésnél fontosabb, hogy minden látható összefüggés mögött a Szentlélek ereje áll, amely sokszorosan megnyilvánult az Egyházon belül, és a szentségekben ma is működik.

Ezeknek az időben és térben megjelenő, tehát ha nem is egyszerre, de valamikor észlelhető utalásoknak összessége együtt adja meg azt, amit az Eukarisztia megtapasztalható valósága teljességének nevezhetünk. — A jelenség teljessége megismerteti velünk a dolog lényegét, kifejezi, hogy micsoda egy dolog a maga léte szerint, állapítottuk meg fentebb. — Az Eukarisztia megjelenési formájához tartozó szempontoknak ez az összessége tehát együttesen feltárja az Eukarisztia lényegét, azt, hogy az eukarisztikus cselekménybe felvett kenyér és bor Isten ereje által az érettünk áldozattá vált Krisztus testévé és vérévé lett, hogy a híveket táplálja az örök életre. A számunkra megjelenő valóság, ha a maga teljességében szemléljük, tényleg kinyilvánítja a lényegét, Krisztus testének és vérének üdvözítő jelenlétét.

Ez a felismerés, ez a szintézis persze a hit felismerése, szintézise. A tapasztalat, melyről itt szó van, nem pusztá érzéklő tapasztalás, hanem az érzékelhetőn keresztül megérti azt, amire a jelek utalnak. Aki megérti a jeleket, aki felfogja a megtapasztalható utalások jelentését, az felismeri: itt a megdicsőült Krisztus ténylegesen jelen van. Azt, hogy Jézus Krisztus az Oltáriszentségben jelen van, a hívő végeredményben ugyanúgy ismeri fel, mint ahogy felismeri, hogy Jézus Krisztus az Isten egyszülött Fia. Az Atya örök Igéjének jelenléte a názáreti Jézusban, a megdicsőült Krisztus jelenléte a hívők közösségében, az Egyházban, és Krisztus jelenléte az Oltáriszentségben nem választhatók el egymástól.

Egy utolsó megjegyzés: a mondottakból nem következik az, hogy Jézus Krisztus az Eukarisztiában csak a hívők számára van jelen, noha igaz az, hogy csak a hívő jut el jelenlétének felismeréséhez. Vagyis az átlényegülést nem a hit hozza létre, de csak a hit képes felismerni. Ebben nincsen semmi ellentmondás. Mert nem az ismeret hozza létre a valóságot. Az azonban előfordulhat, hogy bizonyos valóságokat csak az a fajta megismerés tud megragadni, melyet hitnek nevezünk. Ez az elkötelezett, a valóság teljessége felé nyitott megismerés.

Minden megismerés végeredményben a titokba, a misztériumba torkollik. Ez persze különösképpen is áll a hitbéli megismerésre. Ezért bármilyen magyarázatot kíséreljenek is meg a teológusok az Oltáriszentség titkáról, a hívő kereszténynek ma is szívből szól Aquinói Szent Tamás fölsíges himnusza:

Leborulva imádlak, rejtett Istenem,
jelekben valóság, igaz rejtelem.
Szívem hozzád hajlik engedelmesen,
mert ha téged szemlél, elvész teljesen.

Szem, tapintás, ízlés – megcsal mindegyik,
de a hallás által biztos ez a hit.
Isten Fia mondja: hittel vallja szám,
Igazság igéje igaz igazán.

A kereszt elfedte istenvoltodat.
Itt az emberség is rejtekben marad.
Hiszem mind a kettőt: szívem áldva szól,
kérem, amit egykor kért a jobb lator.

Sebeid Tamással nem szemlélhetem,
vallom vele mégis: „Uram, Istenem!”
Add, hogy egyre jobban éljem hitemet
tebenned reméljek és szeresselek.

Urunk halálának emlékünnepe,
életadó étel, élet kenyere.
Lelkem hadd találja benned életét,
édes értésednek lelje jó izét.

Jézusom, jóságos pelikánmadár,
véred hullásával moss tisztára már,
az egész világnak csak egy csöpp elég,
hogy lemossa vétke szennyes özönét.

Jézus, kit a fátyol titka még bevon,
add meg, esdve kérlek, mire szomjazom,
hogyha arcod titkát végre felfeded,
lássam boldogságban dicsőségedet.

(Farkasfalvy Dénes fordítása)

Szigeti Miklós

ÖRÖK SZEMTŐL SZEMBEN

(A szentségimádás, Kis Szt. Teréz és mi)

„Volt egy ember a plébániánkon, aki néhány éve halt meg. Amikor mezőre menet belépett egy reggel a templomba, hogy elvégezze imáját, kint hagyta kapáját az ajtónál, és ottfeledkezett Isten előtt. Szomszédja, aki szintén arra felé dolgozott és megszokta, hogy mindig lássa, csodálkozott távolléte miatt. Visszatérőben arra gondolt, hogy benéz a templomba, hátha ott van. Csak-